

पूर्ण क्षयधी (Perfect Competition)

ज्या आजाशात पिकेते आणि ग्राहक यांच्यात पूर्णपणे खुली क्षयधी असते त्या आजाशाला पूर्ण क्षयधी असते म्हणतात.

प्रयोगशास्त्र-

मिनेज बॉखिनक्षन - "जेंहा प्रत्येक उत्पादकाच्या उत्पादनाकबीता असलेली मागणी पूर्णतः लवयीक असते तेहा पूर्ण क्षयधी अवित्तत्वात येते."

याचा अर्थ असा की, पिकेत्यांची कंबऱ्या इतकी मोठी असते की त्यापैकी कोणत्याही एका पिकेत्याचे उत्पादन हे एकूण उत्पादनाचा पिचाश कवता नगण्य असते. आणि इतके म्हणजे ग्राहक पिकेत्यांची निवड कवण्याखाले भासान दृष्टिकोण ठेवतात. त्यामुळे आजाशाला पूर्णत्व प्राप्त होते.

पूर्णक्षयधीची पैशिष्ट्ये किंवा लक्षणे-

१. असंबंध्य ग्राहक- पूर्णक्षयधीच्या आजाश असंबंध्य ग्राहक असतात. कोणत्याही एका ग्राहकाश आपली मागणी कमी किंवा जास्त करून किंमतीपद प्रभाव पाडता येत नाही. काढण मागणी अमुळाच्या पाण्यातील एखादा थेंथा क्वाक्वाची असते. त्यामुळे आजाशातील किंमतीला ग्राहकाला आपली मागणी ठवयाची लागते.

२. असंबंध्य पिकेते- पूर्ण क्षयधीच्या आजाशात पिकेत्यांची कंबऱ्या खूप मोठी असते. कोणताही पिकेता आपले उत्पादन कमी किंवा जास्त करून किंमतीपद प्रभाव पाढू शकत नाही. काढण प्रत्येक पिकेत्यांची किंमती अमुळाच्या पाण्यातील एखादा थेंथा क्वाक्वाची असते. त्यामुळे आजाशातील प्रक्तापित किंमतीलाच किंती नगांची पिकी कवण्याची हे ठवयाचे लागते. पूर्ण क्षयधीतील पिकेता हा किंमत क्षणीकावणारा असतो.

३. एकजिनकी पक्तू- पूर्ण क्षयधीत पक्तूद्यो कर्त्तव्य नग. एकजिनकी किंवा एकक्षण असतात. कर्त्तव्य उत्पादकांची पक्तू बंग, ऋण, घटप, घटप, घटप, आकाश, घर्ज, गुणधर्म टिकाक्षणा इ. आषतीत बाबर्जी असते.

४. आजाशाचे पूर्णज्ञान- ग्राहक या पिकेते या दोघांनाही पक्तूद्यो किंत आणि आजाशाकंबंधी इतक जोष्टीचे पूर्ण झान असते. त्यामुळे एखादा पिकेता जास्त किंमत आकाश शकत नाही तक्षेच ग्राहक जास्त रिंगता फेणार नाहीत.

५. गुरुत्व प्रत्येक- पूर्ण क्षयधीत नविन उद्योगकंबंधाना उत्पादन शुद्ध कवण्याक्ष किंवा खंड जबरदास घूर्ण क्षात्रं ग्रद्य असते. उत्पादक उत्पादनात आढ किंवा घट करू शकतात.

६. एकच पिंडत- पूर्ण क्षयधीत मागणी पूर्वपठयाच्या कंघरातून आजाशात पक्तूद्यो कर्त्तव्य एकच किंमत प्रक्तापित झालेली असतो.

७. पूर्ण लवयीक मागणी- पूर्ण क्षयधीत पक्तूद्यो मागणी कंपूर्ण लवयीक असते. म्हणजेच पक्तूद्यो किंमत कमी केल्यास नाल कंपूर्ण पिकला जाईल या किंमत थोडीशी वाढपिल्यास नाल तक्षेच पडून शाहिल.

८. कर्त्तव्याधारण नफा- पूर्णक्षयधीत कीर्धकाळात उद्योगकंबंधेला भर्वक्षाधारण नफा मिळतो.

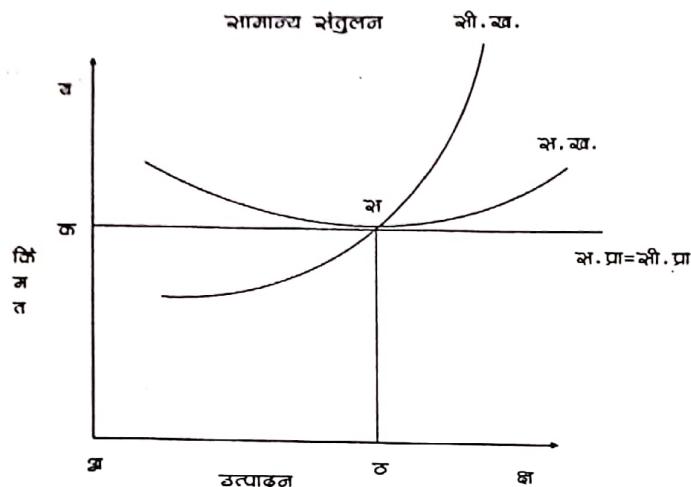
९. ग्राहकून य जाहिवात खर्चाचा अभाव- पूर्णक्षयधीत जाहिवात खर्चाचा अभाव असतो. तब पक्तू एकजीजीकी असल्याने या ग्राहकांना आजाशाचे कंपूर्ण झान असल्याने उद्योगकंबंधाना जाहिवात खर्च करावा लागत नाही.

१०. जमभावना- पक्तूद्यो खवेढी कवण्याक्ष आजाशात गोलेला ग्राहक शुद्ध मनाने गोलेला असतो. त्याच्या दृष्टीने कर्त्तव्य पिकेते बाबव्येच असतात.

पूर्ण क्षयधीतील अल्पकालीन किंमत

ज्या कालावधीत उद्योगकंबंधेला अकलत्या घटकात अदल करता येतो पक्तू रिथक उत्पादन घटकात अदल कवता येत नाही असा कालावधी म्हणजे अल्पकाळ होय. पूर्ण क्षयधीत मागणी पूर्वपठयाच्या कमतोलातून जी किंमत प्रक्तापित होते ती आजाशातील अल्पकालीन किंमत उद्योगकंबंधेला खपकाशाची लगते. त्या किंमतीला उद्योगकंबंधा किंतीही नग पिकू शकते. म्हणून पूर्णक्षयधीतील जमाक्षी प्राप्ती यक (मागणी यक) या कीमांत प्राप्तीचक हा 'अक्ष' असाला जमांतर असतो.

अल्पकाळात पक्तूद्यो किंमत ही कीमांत खर्चावितकी असते. (किंमत-की. यक.) यादिथतीत उद्योगकंबंधेला जामान्य नफा मिळतो. या कंतुलनावक्षेत कीमांत खर्चाचा यक कीमांत प्राप्तीच्या यकाला खालून यक छेद्यन जातो. तक्षेच या कंतुलनात की. खर्च=यक. प्राप्ती=श. प्राप्ती अशी रिथती असते. ही खाले पुढील आकृतीपक्तून ढावपिता येईल.

आकृतीत. क्र. व्य. हा ज्ञानाक्षरी बद्धीचा घक यू आकाशाचा पक्षवट आहे. 'क्र' हा क्र. प्रा. हा क्री. प्राप्ती फर्शी पिण्याक्षरा घक आहे. 'क्र' खिंदूत क्री. प्रा. व क्री. व्य. अमान होतात. 'क्र' हा अमतोल खिंदू आहे. येथे 'आक' किंमतीला 'आष' एषढे उत्पादन केले जाते. या अमतोल क्षितीत किंमत=क्री. व्य.=क्री. प्रा.=क्र. व्य. आक्षतो.

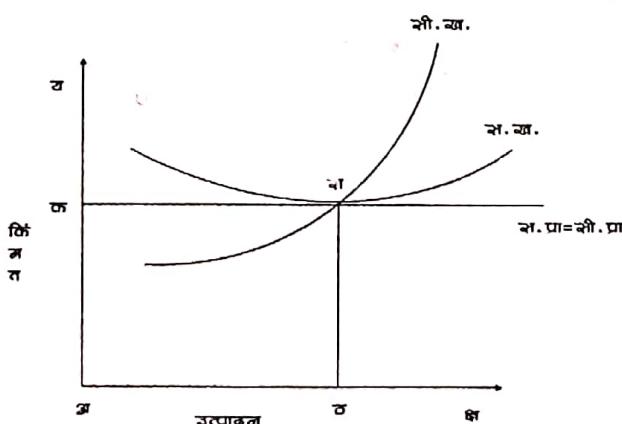
पूर्ण क्षयर्थीतील उद्योगक्षंबद्धेचा कीर्द्धकालीन अमतोल

कीर्द्धकाल म्हणजे ज्या काळात उद्योगक्षंबद्धेला क्षिती या अद्वलत्या ढोठही बद्धीत आकृता करता येतो. उत्पादन किमतेत या उत्पादन तंत्रात अद्वल करता येतो. कीर्द्धकालात उद्योगाचे आनुकूलीकरण या आजप्रिकःभण करता येते. त्यामुळे मागणी अबोष्टवय पुरवठयाचाही किंमत निश्चितीप्रक प्रभाय पडतो. कीर्द्धकालात आगणी-पुरवठयात ज्ञानातोल ज्ञानाक्षी किंजत उठणजे कीर्द्धकालीन ज्ञानातोल पिंगत होते.

पुरवठयाची आजू— पूर्ण क्षयर्थीत विकेत्याची क्षंबद्धा फार मोठी आक्षतो. त्यामुळे प्रत्येक ठिकेत्याचा एकूण पुरवठयातील हिक्का आत्यल्प आक्षतो. त्यामुळे एखाडा पिकेता आपला पुरवठा आठपून किंपा रुमी करून एवूण पुरवठयावर फारक्का पशीणाम वाद्द झाकत नाही. आजाशातील मागणी पुरवठयाच्या क्षंदर्भातून प्रक्षतापित होणाक्षीच किंमत त्याला क्षितकावाणी लागते. पिकेता हा किंमत कर्ता नजून किंमत क्षितकावणाका आक्षतो.

मागणीची आजू— पूर्णक्षयर्थीत अक्षंबद्ध आहक आक्षतात. कोणत्याही एका ग्राहकाला आपली मागणी चमी किंपा जाकू अक्षन आजाशातील किंमतीप्रक प्रभाय पाडता देन नाही. प्रक्षतापित किंमतीलाई किती नमांची मागणी करावयाची हे ठरपावे लागते.

मागणी पुरवठयाची कंतुलन किंमत- जोपर्यंत आजाशात किंमती पेक्षा क्रीमांत बद्धी कमी आहे तोपर्यंत उत्पादन वाढपिले जाईल. परंतु नंतर घटत्या फलाचा आनुभव येणून किंमतीपेक्षा क्रीमांत बद्धी वाढेल. जेथे किंमत या क्रीमांत बद्धी अमान होतात. तेथे उत्पादन थांबिणे फायद्याचे ठवते. या क्षितीत कर्ता उत्पादनक्षंबद्धा पर्याप्त आकाशाच्या आक्षतात. हे पुढील आकृतीप्रकून ढाक्खपिता येईल.

कीर्द्धकालीन कंतुलन

झीर्धकाळात का. खर्च पक अशीभावक्षा पक्षकट आकाशाचा भ्रक्षतो. पूर्णक्षयर्थेत झीर्धकाळात झावाक्षवी खर्च काळात का. प्राप्ती प की. प्राप्ती कमान भ्रक्षते प हे पक आक्ष आक्षास कमांतक आक्षतात. त्याठिकाणी किंमत=का. प्राप्ती=की. प्राप्ती=का. खर्च=की. खर्च आक्षतो. प ठ्योगकंबेला आक्षामान्य किंवा आर्थभामान्य नफा मिळतो. येथे 'आक' किंमतीला 'आख' उत्पादन केले जाईल.

0000000000000000

मक्तेदारी (Monopoly)

कन १९३३ पर्यंत आर्थशाक्वीय किंदकांतंच्या पिश्लेषणावर डॉ मार्शल यांचा प्रभाव होता. क्षमातनवाढी आर्थ शाक्वज्ञानी पूर्ण क्षयर्थ पक मक्तेदारी आजावाचे पिश्लेषण ग्राह्य मानले होते. पण कन १९२६ मध्ये आर्थशाक्वज्ञ वैष्णवलीन यांनी The Theory of monopolistic competition हे पुक्षक लिहीले तब इंग्लंड मधील आर्थतङ्ग श्रीमती जोन बॉथिन्कन यांनी Economics of Imperfect Competition हा गंध प्रक्रियः केला.

प्रा. वैष्णवलीन यांच्या मते मक्तेदारीयुक्त क्षयर्थ म्हणजे पूर्ण क्षयर्थ पक मक्तेदारी यांचे मिश्रण होय. मक्तेदारी आजावात क्षयर्थाच कंपूर्ण आभाव आक्षतो.

मक्तेदारीला इंग्रजीत Monopoly हा शाष्ट्र यापवला जातो. यांतील mono म्हणजे एक आणि Poly म्हणजे उत्पादक म्हणून मक्तेदारी म्हणजे एकव उत्पादक पिकेता आक्षणाका आजावाचा प्रकाव होय. मक्तेदारीत उत्पादकाने उत्पादन केलेल्या पक्तूला आयणा क्षेपेला पर्याय आक्षत नाही. डदा. आक्षतीय बेल्पे, आक खी आयणी नोटा छापण्याची मक्तेदारी. मक्तेदारी आजावात पक्तूच्या एकव पिकेता आकल्याने पक्तूच्या पुक्षवठ्यावर पक किंमतीयव त्याचे पूर्ण नियंत्रण आक्षते. मक्तेदार हा किंमतकर्ता आक्षतो. त्याचे जाक्तीत जाक्त नफा मिळविणे हे उद्दिष्ट आक्षते.

प्याक्ष्या प्रा. वैष्णवलीन -“आजावात पर्यायी पक्तूच्या आभाव आक्षणारी आणि उत्पादकाचे किंमतीयव पूर्णतः नियंत्रण आक्षणारी विधीतील म्हणजे मक्तेदारी, होय.”

मक्तेदारीची वैशिष्ट्ये -

१. एकव उत्पादक पिकेता - प्रा. बॉथिन्कन यांच्या मते, एकवाद्या पक्तूच्या आजावात एकमेव पिकेता आक्षण्याच्या विधीतील मक्तेदारी आके क्षणातात. यालाच एकाधिकाव आकेही म्हणातात. यामध्ये मक्तेदारीचे पक्तूच्या पुक्षवठ्यावर पूर्ण नियंत्रण आक्षते. त्याला इच्छेप्रमाणे पुक्षवठा कमी-जाक्त कवता येतो.

२. प्रवेश खंडी - मक्तेदारी उत्पादकात इतक कोणत्याही उत्पादकांबेला प्रवेश करणे शक्य नक्तते. कायद्याने किंवा वैकारिकवित्या त्यावर निर्णद आक्षतात.

३. उत्पादकांक्षा हाच उत्पादकांक्षा - मक्तेदारीत एकव उत्पादकांक्षा पक्तुच्ये उत्पादन कवत आकल्याने उत्पादकांक्षा हाच उत्पादकांक्षा आक्षतो.

४. पर्यायी पक्तूच्या आभाव - मक्तेदाराने पिकिकाठी आजावात आणलेल्या पक्तूला जवळचा पर्याय म्हणून ज्यांचा यापव कवता येईल आशा पक्तू आजावात उपलब्ध नक्तात.

५. छेक लव्याकता शून्य - मक्तेदारीतील पक्तूला पर्याय उपलब्ध नक्तल्याने इतक पक्तूच्या किंमतीतील अवलाचा मक्तेदारीतील पक्तूच्या किंमतीयव काहीही पविणाम होत नाही.

६. पुक्षवठ्यावर नियंत्रण - मक्तेदारीत पक्तुच्या एकव उत्पादक आक्षतो. त्यामुळे पक्तूच्या किंती नगाचे उत्पादन कवापयाचे पक किंती किंमतीला किंमतीयव काहीही पक्तूच्या किंमतीतील आक्षते. म्हणजेच मक्तेदाराचे पक्तूच्या पूर्ण नियंत्रण आक्षते.

७. किंमतीयव नियंत्रण - मक्तेदार हा आजावातील एकमेव पिकेता आकल्याने पक्तू किंती किंमतीला पिकापयाची हे उद्दिष्ट नियंत्रण त्याला व्यापार्याच्या आक्षते. म्हणून्य तो किंमतकर्ता आक्षतो.

८. जाक्तीत जाक्त नफा - मक्तेदारीत आक्ष श्यर्दक नक्तल्याने पक किंमतीयव आणि पुक्षवठ्यावर पूर्ण नियंत्रण आकल्याने मक्तेदार जाक्तीत जाक्त नफा मिळविण्याच्या उद्दिष्टेशाने पक्तूची पिकी कवतो.

९. मूल्यभेद - मक्तेदारीत एकव पिकेता आकल्याने तो काही ग्राहकांना जाक्त तक काहीना कमी किंमत आकावतो. आशाप्रकावे मूल्यभेद कवत जाक्तीत जाक्त नफा मिळविण्याचे उद्दिष्ट ज्ञाद्य कवतो.

१०. जाहिवात श्यर्द्याचा आभाव - मक्तेदारीत एकमेव उत्पादक आकल्याने आपली पक्तू इतवांपेक्षा वेगळी आहे, श्येल आहे, क्षयक्षत आहे, गुणकाशी आहे हे जाहिवात कवत जांगण्याची आवश्यकता नक्तते. त्यामुळे मक्तेदारीत जाहिवात श्यर्द्याचा आभाव. पक किंमत उत्पादकांनी ठेवण्याचा प्रयत्न कवतो किंवा कमी नगाची पिकी कवतो. त्यामुळे

११. क्षणात्मक उत्पादाचा मागणी पक - मक्तेदारीत एकव उत्पादक पिकेता आकल्याने तो पक्तूची आधिक पिकी किंमत कमी ठेवण्याचा प्रयत्न कवतो किंवा कमी नगाची पिकी कवतो. त्यामुळे

मक्तेशावीत मागणी यक हा घशन खाली य डापीकडून उजपीकडे जाणावा म्हणजे ऋणात्मक उताराचा आवतो.

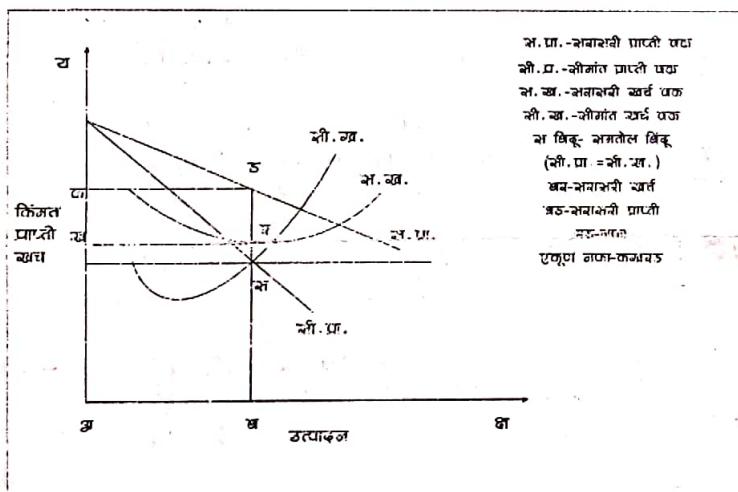
१२. क्षीमांत प्राप्तीपेक्षा भवाक्षबी प्राप्ती जाक्त- मक्तेद्वावीत यिकेता यक्तुयी किंमत कमी करून यिकी याढपिण्याचा प्रयत्न कवतो त्यामुळे भवाक्षबी प्राप्ती घटत जाते. जभजक्षी भवाक्षबी प्राप्ती घटत जाते तक्षतक्षी क्षीमांत प्राप्तीही त्यापेक्षा पेगाने घटत जाते. त्यामुळे क्षीमांत प्राप्तीचा यक हा भवाक्षबी प्राप्ती यकाच्या खालच्या पातळीवर बाहतो. हे ढोऱ्ही यक उजवीकडून डावीकडे यक्तुन खाली येणावे आक्षतात.

१३. उपभोक्त्याचे कंतोषाधिक्य अत्यल्प- पक्तू हातयी जाणू नये म्हणून उपभोक्ता जी किंमत केण्याकृत तयार आवश्यक आणि प्रत्यक्षात जी किंमत द्यावी लागते ती किंमत यातील फक्त म्हणजे उपभोक्त्याचे कंतोषाधिक्य किंवा लाभाधिक्य होय. परंतु मक्तेश्वार जाकर्तीत जाकृत किंमत आकाशतो त्यामुळे कंतोषाधिक्य कमीतकमी मिळते.

मक्तेदाशीतील प्रक्षेप्य किंमत निश्चयती किंवा जमतोल -

मक्तेढावाचा मुख्य हेतू जाक्तीत जाक्त नफा मिळविणे हा आक्ततो. जो पर्यंत कीमांत खर्चपेक्षा कीमांत प्राप्ती जाक्त अक्षेल तोपर्यंत उत्पादन पाढीलोखर एकूण नफयात पाढ होते. ज्या उत्पादनाला कीमांत खर्च =कीमांत प्राप्ती अक्षेल त्या उत्पादनाला मक्तेढावाला जाक्तीत जाक्त फायदा मिळेल आणि मक्तेढाकीतील भंतुलन क्षाद्यले जाईल. त्यामुळे आकृतीतील 'क' हा भास्तोल खिंदू होय. दीर्घकालीन भंतुलगावी काही पैशिष्ट्ये पुढील प्रमाणे क्षांगता येतील.

१. किंमत म्हणजे खाबाकशी प्राप्ती ही-कीमांत प्राप्तीपेक्षा जाक्त आवते.
 २. उद्योगांकंकथा पाजपी उत्पादनपेक्षा कमी उत्पादन कवते त्यामुळे अतिविक्त क्षमता निर्माण होते.
 ३. मर्केटकाशीतील उत्पादन हे न्यूनतम खाबाकशी खर्चापेक्षा जाक्त खर्चात केले जाते.
 ४. मर्केटकाशीत कंतुलगात अतिविक्त नफा, खामाऱ्य नफा किंवा तोटा होऊ शकतो. परंतु अतिविक्त नफयाची कंभाष्यता आधिक आवते. आकृतीच्या झाहायाने क्षपष्टीकरण पुढील प्रमाणे कवता येईल-

आकृतीत आकृ आक्षावद उत्पादन आणि आय आक्षावद किंमत,प्राप्ती या खर्च ढर्शणिला आहे. भ.प्रा. हा कावाक्षवी प्राप्ती यक आक्षुत क्ष.प्रा. हा क्षीमांत प्राप्ती यक आहे.क्ष.ख. हा कावाक्षवी खर्च यक या क्षी.ख. हा क्षीमांत खर्च यक आहे.

जेण्हा बीमांत प्राप्ती य कीमांत खर्च कमाव अवक्षात तेण्हा त्या उत्पादनाला मक्तेढावाला जाक्तीत जाक्त नफा मिळतो. आकृती 'क्ष' खिंदूत की. ख. = की. प्रा. अवक्षलयाने मक्तेढाक 'अख' नगांचे उत्पादन कवेल य 'क्ष' हा कमतोल खिंदू अक्षेल. 'क्ष' या खिंदूतून क्ष. प्रा. ला लंण बेषा काढली तब 'छठ' रुहणजेच 'झुक' ही किंमत अक्षेल. 'अख' उत्पादजळाला प्रत्येक नगाचा क्ष. खर्च 'खद' अभूजन क्ष. प्राप्ती 'खठ' आहे प्रत्येक नगामागे मक्तेढावाला 'खठ' एषढा नफा मिळेल. य एकूण नफा 'कखदड' मिळेल.

मूल्यभेद (Price Discrimination)

मूल्यभेद रुणाजे एकाच प्रकावद्या घटकूकाठी ठेगावेगळी किंमत आकावणे होय. मूल्यभेद कवणे फक्त मक्तेदाकीत शक्य आसते. पूर्ण झपर्देत मूल्यभेद कवता येत नाही. मक्तेदाकाचा मूख्य हेतू जाक्तीत जावत नफा मिळपिणे हा असतो. त्याकाठी मक्तेदाक मूल्यभेदाचे तंत्र यापनीत आसतो.

प्याब्ज्या- श्रीमती जोन बॉबिन्झन, “एकाच नियंत्रणाखाली उठपाळन केल्या जाणा-या एकाच प्रकाक्षया पक्तुझाठी पेगधेगळ्या व्याहकांकडून पेगधेगळी किंमत घेणे म्हणजे गुल्यभेद होय.”

मूल्यभेदाचे प्रकार-

- १) **प्यारितगूळाब मूल्यभेद** - प्यारितची आर्थिक पविक्षीती व गवजेची तीव्रता लक्षात घेऊन एकाच पक्षतूळाठी किंवा कोपेशाठी पेगपेगळ्या प्यारितकळून पेगपेगळ्या किंमती आकाशपैणे म्हणजे प्यारितगूळाब मूल्यभेद होय. डळा. डॉकटर श्रीमंतांकळून जावत फी घेत अक्षेल व गविशांकळून कमी फी घेत अक्षेल तब त्याला प्यारितगूळाब मूल्यभेद आसे म्हणतात. तसेच खजमध्ये पिंडार्यांना य पृथक्कांना कमी ढब आकाशला जातो य इतरांना ज्याढा ढब आकाशला जातो.

२) **बथानागूळाब मूल्यभेद** - एकाच प्रकाशव्या पक्षतूळाठी निवनिशाळ्या ठिकाणी निवनिशाळ्या किंमत आकाशली जात अक्षेल तब त्याला बथानागूळाब मूल्यभेद आसे म्हणतात. डळा. ज्या ठिकाणी श्रीमंत लोक बाहतात तोये जावत किंमत आकाशली जाते य जेथे गविश लोक बाहतात तोये कमी किंमत आकाशली जाते. काहीवेळा पक्कीय आजावपेठ काणीज कशणयाकाठी एखाढी पक्षतू वरदेशात उत्पादन खर्चपेक्षा जावत किंमतीला आणि पक्षदेशात कमी किंमतीला पिकली जाते यालाच डरिंग आसे म्हणतात. डळा. भावतात क्षाक्षब जावत किंमतीला पिकली जाते तब पक्षदेशात कमी किंमतीला पिकली जाते.

३) **उपयोग किंवा प्यापकायागूळाब मूल्यभेद** - एकाच प्रकाशची पक्षतू य कोणा निवनिशाळ्या उपयोगाकाठी निवनिशाळ्या प्यापकायात पापकता येत अक्षेल आणि तिची किंमत मिळव आकाशल तब त्याला प्यापकायागूळाब मूल्यभेद आसे म्हणतात. डळा. क्षबकाकमार्फत श्रीतीक्षेशास कमी ढवाणे पीज पुववठा केला जातो य उद्योगांद्यांना आधिक दवाणे पीज पुववठा केला जातो.

४) **कालागूळाब मूल्यभेद** - मर्टेक्षाब कोणेच्या पेळेगूळाब पेगपेगळी किंमत आकाशत अक्षेल तब त्याला कालागूळाब मूल्यभेद आसे म्हणतात. डळा. ट्रॅलॉनेशाठी बाबी य दिगजा पेगपेगळा ढब आकाशला जातो. तसेच किंमतीमागृहात मंटीनी य नियमीत खेळाकाठी पेगपेगळे ढब आवतात.

५) **पिशिष्ट बोगेगूळाब मूल्यभेद** - काहीवेळा ठशापिक झुख्कोयी उपलब्ध करून ढेऊन ठशापिक ग्राहकांकाठी ज्याढा ढब आकाशले जातात. त्याला पिशिष्ट बोगेगूळाब मूल्यभेद आसे म्हणतात. डळा. बेल्पेमध्ये प्रथम वर्ग, पिढीतीय वर्ग आणि तृतीय वर्गाकाठी पेगपेगळे ढब आवतात. तसेच किंमतीमागृहात फक्टर्ट, बटॉल य आल्कानीकाठी पेगपेगळे ढब आवतात.

६) **यागूळाब मूल्यभेद** - लहान मुले य प्रौढ प्यारितंगा एकाच पक्षतूळाठी पेगपेगळ्या किंमती आकाशल्या जातात. डळा. लहान मुलांना एझ.टी.मध्ये य झर्कजमध्ये कमी ढब आकाशला जातो.

७) **खेळाढी भेद** - घाऱक व्यापासात खक्तू कमी किंमतीला पिकली जाते य किंवकोळ प्यापकायात तिची जावत किंमत आकाशली जाते याला खेळाढी भेद आसे म्हणतात.

प्रा पिगू यांनी मूल्यभेदाचे वर्गीकरण तीन प्रकारे केले आहे.

१) **प्रथम श्रेणीचा मूल्यभेद** - पक्षतूचा प्रत्येक नग पेगपेगळ्या किंमतीला पिकला जात अक्षेल तब त्याला प्रथम श्रेणीचा मूल्यभेद आसे म्हणतात. या प्रकाशात जावतीत जावत नफा मिळविण्याकाठी विकेता ग्राहकांची पिळवणूक कवतो. ग्राहकाला उपभोक्त्याचे लाभाधिक्य मिळू किले जात नाही. डळा. पहिला नग १०क. छुक्कवा नग ९क. य तेक्षका नग ८क. याप्रमाणे पिकी केली जाईल.

२) **तिढीय श्रेणीचा मूल्यभेद** - या प्रकाशात ग्राहकांचे पेगपेगळे गट केले जातात य प्रत्येक गटातील ग्राहकांकळून एकाच पक्षतूळाठी पेगपेगळी किंमत आकाशली जाते. यामध्ये उपभोक्त्याचे झर्कज लाभाधिक्य काढून घेता येत जाही. कावण बीमांत ग्राहकाला पक्षवडेल आशी किंमत आकाशली जाते. डळा. पीज महामंडळ ठशापिक युनिटझाठी पेगपेगळे ढब आकाशते.

३) **तृतीय श्रेणीचा मूल्यभेद** - मर्टेक्षाब ग्राहकांची ढोन किंवा त्यापेक्षा आधिक गटात (आजाशात) पिभागाणी कवतो य प्रत्येक गटातील ग्राहकांनी यक्तुचे किंवीही नग खेळाढी केले तबी त्यांना झाक्खीच किंमत घावी लागते. डळा. किंमतीमागृहात परगपेगळे गट पाढून पेगपेगळे ढब आकाशले जातात.

मूल्यभेदकावाठी आवश्यक आठी-

- १) ठपभोकत्यांचे गट पाडणे- मरक्तेदावाला ठपभोकत्यांचे पेगयेगळे गट पाडता आले पाहिजेत कावण जावत ठत्परन अक्षणा-या ग्राहकांची मागणी कमी लवचीक किंवा आलवचीक अक्षते. आशा आजावपेठेत घक्तू जावत किंमतीला विकता येते. तब कमी ठत्परन गटातील लोकांची मागणी जावत लवचीक अक्षते. त्यामुळे किंमत न पाढपिता कमी करणे हिताचे ठवते.

२) पुनःपिकीचा अभाव- मरक्तेदावाला आजावपेठांची पिभागणी योरय प्रकारे कवता आली पाहिजे. कावण कमी किंमतीत विकलेल्या घक्तूचे ठिकाण आणि जावत किंमतीला विकलेल्या घक्तूचे ठिकाण एकमेकांपाखून ढूऱ अभावे पाहिजे. तबव गूल्यभेद करणे शक्य होते.

३) मागणीचे बथलांतर होऊ नये- महाग आजावातील ग्राहक ढुक्स-या व्यवस्त आजावात जावून घक्तू कमी किंमतीत घवेकी कवत नक्तेल तबव गूल्यभेद करणे शक्य होते.

४) ग्राहकांचे अळान- ग्राहकांना कंपूर्ण आजावपेठेचे पूर्णळान अक्षेल तब गूल्यभेद कवता येत नाही. परंतु ग्राहक आजावपेठेखालत अळानी अक्षतील म्हणजेच त्यांना तीच घक्तू ढुक्स-या आजावात किंती किंमतीला विकली जाते हे माहित नक्तेल तब गूल्यभेद कवता येतो. याकाठी ग्राहकांचे अळान, आळशीपणा. य निषिक्षिता फायदेशीक ठवते.

५) खाक्ष झॉर्ट्क - ग्राहकांकडून खाक्ष झॉर्ट्क घेऊन मालाची विकी केली जात अक्षेल तब गूल्यभेद कवता येतो. कावण ढुक्स-या ग्राहकांना त्या घक्तूची किंती किंमत घेतली याखालत गुप्तता पाळता येते. त्यामुळे ग्राहकांना घक्तूची नेमकी किंमत माहिती होत नाही.

६) ढोषपूर्ण मानणी व्यभाव - काही प्यक्तीची अमजूत आशी अक्षते की जावत किंमत घेऊन घवेदी केलेली घक्तू इतर घक्तूपेक्षा चांगली य ढर्जेदाव अक्षते. त्यामुळे गूल्यभेद करणे शक्य होते.

७) कायद्याचे पाठखल- कायद्याने गूल्यभेदाक्ष पश्याणगी फिलेली अक्षाल्याक्ष एकाच घक्तूआठी वेगयेगळी किंमत आकावली जाते. डका. पीज महामंडळ घवगुती वापवाभाठी य प्यवक्तायाक्षाठी वेगयेगळा पीज ढब आकावते.

८) क्षेपांच्या बथानांतरणांचा अभाव - काही क्षेपांचे एका प्यक्तीकडून ढुक्स-या प्यक्तीकडे (बथानांतर) आढळालखकल करणे अशक्य नक्ते. याचा फायदा फक्त मरक्तेदावाला मिळतो. डका. एखादा तज्ज ठॉर्ट्क विशिष्ट क्षेपेभाठी एखाद्याकडून ज्यादा तब एखाद्याकडून कमी मोषकला घेतो कावण ही क्षेपा क्षामान्य प्यक्तितः पुरवीता येत नाही.

000000000000000000000000

00000000000000000000000000000000

मक्तेदारीयुक्त क्षर्धा

(Monopolistic competition)

आर्थशास्त्री डिशेणावर डॉ. मार्शल यांचा १९३३ पर्यंत प्रभाव होता. त्यामुळे पुर्णक्षर्धा या मक्तेदारी आजागरणाचे प्रकार असल्यात झाले होते. परंतु डॉ. डिशेण इन्हांनी दूसऱ्यांनी १९२६ मध्ये प्रा. शासा या आर्थशास्त्रांचे आपल्या लेखात “पुर्ण क्षर्धांची चर्चा ख्यालात निश्चक ठवते.” डाक्टर डिशेण केले. याच कांडभरात कर १९२७ मध्ये प्रा. चैषवलीन यांनी “The Theory of Monopolistic Competition” आणि १९३३ मध्ये श्रीमती मिकेन जोन बॉलीव्हेन यांनी “Economics of Imperfect competition” या ग्रंथाचे प्रकाशन केले. ए. त्यामुळे पुर्णक्षर्धा या मक्तेदारी यांचे मिश्रण आक्षणाग्रा मक्तेदारीयुक्त क्षर्धेचा प्रकार मान्य झाला. मक्तेदारीयुक्त क्षर्धी म्हणजे काय?

प्रा. चैषवलीन यांच्या निवारणात, “मक्तेदारीयुक्त क्षर्धी म्हणजे पुर्णक्षर्धा या मक्तेदारी यांचे मिश्रण होय”.

प्यांक्या - “ज्या आजावात शिनतापुर्ण परंतु निकटचे पर्याय आकलेल्या परंतुचे आगेक पिकेते आव्हान ते परक्षयांशी क्षर्धा कवीत आव्हानात. आशा आजावाला मक्तेदारीयुक्त क्षर्धी आगे म्हणतात”

मक्तेदारीयुक्त क्षर्धेची लक्षणे किंवा पैशिष्टये -

१) मर्यादित पिकेते- मक्तेदारीयुक्त क्षर्धेत पिकेत्यांची कांक्ष्या पुर्णक्षर्धे प्रमाणे आव्हानात नक्ते या मक्तेदारी प्रमाणे एक पिकेत्यांही नक्ते. तर कमान परंतुची पिकी कवणा-या पिकेत्यांची कांक्ष्या ५० ते ६० च्या आक्षणाक्ष आव्हाने. उदा.- काखणाच्या उत्पादनात लकडी, जय, लाईफ्हॉय, हमाम, बेक्सोना, लिशील, पीछर्वा इ. त्यांना परक्षयांशी क्षर्धा कवाची लागते. परंतु त्यातील प्रत्येक उत्पादक पिशिष्ट छापाच्या या नावाच्या आव्हानीत मक्तेदारी आव्हाने. तक्षेच त्यांचा एकूण आजावातील उत्पादनाचा हिक्का लहान आकल्याने तो किंमतीप्रबंध प्रभाव पाढू शकत नाही.

२) प्रत्येकाचे घरतंत्र धोकण- मक्तेदारीयुक्त क्षर्धेतील प्रत्येक पिकेता आपले करांत्र धोकण आव्हान आव्हाने उत्पादन कोठे कवाचाचे, केंती नगांचे उत्पादन कवाचाचे, परंतुचा आकार केवढा ठेणावाचा, परंतु कोठे पिकावाचा, किंमत किंती आकावाचाचा, याणाखात प्रत्येकजण क्षर्धतंत्र धोकण आव्हत आव्हाने. त्यामुळे पिशिष्ट ग्राहकांचा राट मिळविता येतो. या त्याखातीत त्याची विद्यती मक्तेदारीकावची आव्हाने. परंतु तो परंतुची किंमत आमर्यादित प्रमाणात पाढू शकत नाही. नाहीतर एकनिष्ठ ग्राहक ढुक्स-या परंतुची मागणी कवतील. त्यामुळे परंतुच्या किंमतीप्रबंध पिकेत्यांचे नियंत्रण मर्यादित क्षर्धाचे आव्हाने.

३) ग्राहकांची कांक्ष्या - मक्तेदारीयुक्त क्षर्धेत पुर्णक्षर्धा या मक्तेदारीप्रमाणे ग्राहकांची कांक्ष्या आव्हानात आव्हाने. परंतु पिशिष्ट नावाच्या या छापाच्या परंतु हव्या आक्षणा-या एकनिष्ठ ग्राहकांचा एक गट तयाव होतो. परंतु त्यांची कांक्ष्या मर्यादित आव्हाने.

४) नविन उद्योगकांक्षांना मुक्त प्रवेश- मक्तेदारीयुक्त क्षर्धेत नविन उद्योगकांक्षांना उद्योगात मुक्तपणे प्रवेश करण्याचे या उद्योगातून आहेक पठण्याचे पुर्ण क्षर्तंत्र आव्हाने.

- ५) खिंगक किंमतीची क्षर्द्या- मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येत पक्षतूची किंमत ठबपीताना डगेक घेणा त्या पक्षतुच्या उत्पादन खर्चाचा पिचाव केला जात नाही. पक्षतूभेद कवण्याकाठी जाहिवात य आन्य मार्गाचा आपक केला जातो. त्यामुळे खर्च किंती याढेल याचा पिचाव केला जात नाही. उदा. महामार्गाविल काही हॉटेल मालक ठशाविक खक्षद्या झायण्हक य कंडकटवना मोफत चहा किंच जेवण देतात. त्याच्या किंमतीचा पिचाव केला जात नाही. कावण इतर प्रपाकी हॉटेलमध्ये पक्षतू खबेदी कवतात. त्यामुळे पिकी याढते.
- ६) पक्षतूमध्ये भुधावणा- मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येत पक्षतूभेद दिर्घकाळ टिकण्याकाठी पक्षतूमध्ये भतत नवनवीन भुधावणा केल्या जातात. पक्षतूच्या गुणवत्तेत आकावात, बचनेत, यजनात, तंत्रात भतत भुधावणा केल्या जातात. त्यामुळे बंशोधनपृतीला चालना मिळते. पक्षतूची पिकी याढते. ग्राहकांना चांगल्या प्रतीच्या पक्षतू मिळतात. उदा. हिंबोहौंडा कंपनीने CD 100, CD 100SS, CBZ, Splender, Dawn, Joy, Passion इ. नविन मॉडेलका आजावात आणली आहेत.
- ७) ग्राहकांचे शङ्गान- मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येतील ग्राहकांना आजावपेठेविषयी पूर्ण झान ड्रभत नाही म्हणून पिकेता ग्राहकांच्या मगात पक्षतूविषयी खबे किंच कालानिक भेद(फकक) निर्माण कवण्यात यशाक्षी होतो.
- ८) ग्राहतूक खर्च- मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येत ग्राहतूक खर्चाचा पिचाव कवण्यात आला आहे. पक्षतू दूऱ्याच्या आजावपेठेत पाठिंयाचा खर्च आधिक आल्याने पक्षतूच्या किंमतीत फकक पडते.
- ९) ग्राट झंकल्पना- प्रा. चैंधवलीन यांनी मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येमध्ये उद्योग या झंडेऐपजी “ग्राट” ही झंकल्पना पापकली आहे. पूर्ण क्षर्द्येत पक्षतू एकजीनकी आकल्याने एकाच प्रकावच्या पक्षतूचे उत्पादन कवणा-या उद्योगझंकल्पांच्या समूहाक्ष उद्योगांदंका आक्षे म्हणतात. पवंतु मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येत पक्षतू एकजीनकी नवतात. त्यामध्ये फकक आक्षतो. त्यामुळे एकाच प्रकावच्या पक्षतूचे उत्पादन कवणा-या उद्योगझंकल्पांच्या आकुहाक्ष उद्योगांदंका न म्हणता गट ही झंडा यापकली आहे. म्हणजेच जवळचे पर्याय आकलेल्या पक्षतूचे उत्पादन कवणा-या उद्योगझंकल्पांच्या समूह म्हणजे गट होय.
- १०) नावलौकीक (Goodwill) - मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येतील उत्पादनझंकेला जेंफ्हा आपला प्रसवकासा टिकवून ठेवण्याकाठी कवापा लागणाका पिकी खर्च आत्यल्प आक्षतो. तेंफ्हा त्या उत्पादनाने आजावात नावलौकिक मिळविला आक्षे म्हणतात. पिशिष्ट ट्रेडमार्क किंच पिशिष्ट छापाच्या नापाखाली झंपूर्ण फेशभक किंच जगभक त्या पक्षतूच्या नावलौकिकाची किंमत प्रवंच ग्रामाणात याढते. उदा. पावळे खिक्कीट, बॅडे आशा उद्योगात नविन उत्पादन झंकल्पांना टिकून ग्राहण्याकाठी जाहिवातीवर जाक्त खर्च कवापा लागतो.
- ११) पक्षतूभेद- मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येत प्रत्येक उत्पादक पक्षतूभेद निर्माण कवण्याचा प्रदूषन राखतो. आपली पक्षतू इतर उत्पादकांपेक्षा पेगळी य शेष आहे आक्षे आक्षपिण्याचा प्रयत्न प्रत्येक उत्पादक कवीत आक्षतो. पक्षतूओढ खवका किंच कालपनिक आक्ष शाकतो. पिकेता पिशेष प्रयत्न काळन, पक्षतूची जाहिवात काळन, पक्षतूच्या आकाहात, झंकल्पांत, झंकल, झंक, तथा चाल यांद्या काळन आक्षे आपली पक्षतू इतरप्रदूषक पेगळी आहे हे आक्षपिण्याक्ष ग्रामांचा राखतो.
- १२) पिकी खर्च- मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येत पिकेत्यांमध्ये क्षर्द्या आक्षते. क्षर्द्येत टिकून ग्राहण्याकाठी पिकेत्याला पिकी खर्च कवापा लागतो. ग्राहकांना आपल्याकडे आकर्षीत कवण्याकाठी. त्यांनी इतरांकहून पक्षतू खबेदी कवण्याएवजी आपल्याकहून ती खबेदी कवापी याकाठी जो खर्च कवापा लागतो तो पिकी खर्च होय. काहीयेदा जाहिवात खर्चाला पिकी खर्च झाकेही म्हणतात.
- * * * * *

मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येतील किंमत निश्चिती

अ) आल्पकालीन किंमत निश्चिती- मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येत पक्षतूभेद केला जातो. प्रत्येक उद्योगझंकेता निविनिशाळया प्रकाववी पक्षतू पिकत आक्षते. पक्षतूची किंमत ही आजावातील पक्षतूची मागणी य उत्पादन खर्च यांच्याप्रदूषन ठवपिली जाते. मक्तेकाशीयुक्त क्षर्द्येतील प्रत्येक उद्योगझंकेता जाक्तीत जाक्त नफा मिळविण्याचा प्रयत्न कर्वीत आक्षते.

आल्पकालात उद्योगझंकेता कमतोल होण्याकाठी झीमांत प्राप्ती य झीमांत खर्च झमान झापा लागतो. झीमांत प्राप्तीपेक्षा झीमांत खर्च कमी आक्षतो तेंफ्हा उद्योगझंकेला आतिशीक्त नफा मिळतो. त्यामुळे ती उद्योगझंकेता उत्पादन पाढिंयाचा प्रयत्न कवते. तकेच काही नवीन उद्योगझंकेता तकलेच पवंतु पेगळया छापाचे उत्पादन झुक्क कवतात. त्यामुळे पुरवठा पाढून पक्षतूची किंमत कमी होते. झीणामी उद्योगझंकेते उत्पादन पाढिल्याक्ष उत्पादन खर्च याढतो य नफ्याचे प्रमाण कमी होते.

ग्राहणजेच ज्या उत्पादनाला झीमांत प्राप्ती य झीमांत खर्च झमान होतात तेपेढेच उत्पादन केल्याक्ष उद्योगझंकेता कमतोल प्रक्तापित होतो.

मक्तेकाशीयुक्त आजावपेठेत प्रत्येक झंकेता उत्पादन खर्च आणि त्याच्या किंमती निविनिशाळया आक्षतात. त्यामुळे आल्पकालात काही उद्योगझंकेता भवपूर्व नफा मिळतो तक काहीना भर्यकाधावण नफा मिळतो तक काहीना तोटा झाहन कवापा लागतो.

अ) दीर्घकालीन किंमत निश्चिती-

कीर्घकाळात मकतेकाबीयुक्त व्यपर्येत क्रमतोलची आवश्या निर्माण होण्याक्षाठी दोन क्रमतोल निर्माण घाणे लागतात.

- १) प्रत्येक उद्योगक्षेत्राचा भास्मतोल निर्माण घाणा लागते.
 - २) कंपोर्प्ट उद्योग कामुकाचा भास्मतोल घाणा लागता.

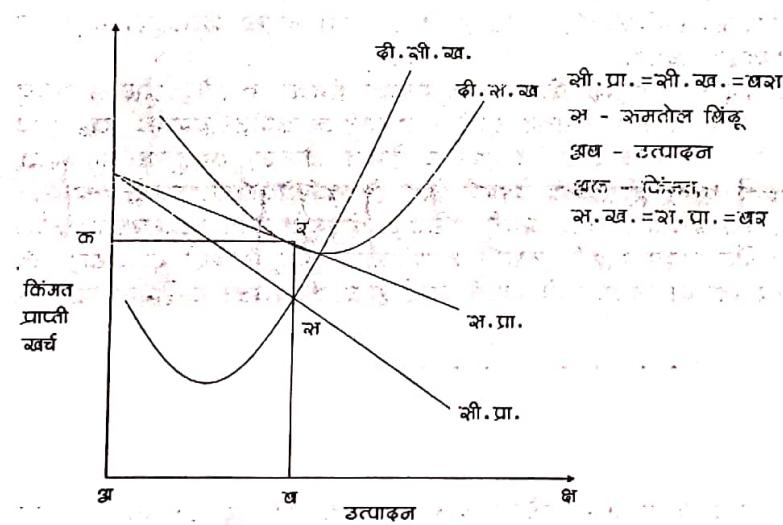
प्रत्येक उद्योगक्षेत्राधिकारीत जीमांत प्राप्ती व जीमांत बर्वर्च जमान होकर जमतोल निर्माण होतो. तशाय क्षितीत अर्प उद्योगक्षेत्राधिकारी जर्वजाधारण नफा मिळाला पाहिजे. या क्षितीत जावाक्षी बर्वर्च किंमती खोषक म्हणजे क्षवाक्षी प्राप्ती. इतका अक्षतो. (किंमत=अ. बर्वर्च=अ. प्राप्ती)

या क्षर्द्धेत भमतोल निर्माण होण्याकाठी ढोन गोष्टीची आवश्यकता आवते

- १) आजाशातील किंमतीला झर्व उद्योगक्रमांकातो कागी आव्हाचा आपेक्षयातो बळवात.
 - २) अक्षतीत्वातील उद्योगक्रमांकांना भाग्यहात येहीयाचा य आहेक जाण्याचा किंवा आपला विक्रताव कबण्याचे पूर्ण क्षयात्रं अक्षले पाहिजे.

મન્ત્રાદ્ધારીયુક્ત ક્ષયર્થેત કિંમતી એકચ નકલ્યાત્વી કિંમતીમદ્દે ફાદ મોઠા ફબક નકતો. કિંમત અડત્પાદન યાપિષયી પ્રત્યેક ડઘોગક્ષણ ક્ષતર્ત્ર ધોશણ ઠબવીતે. ત્યાનું કીમાંત ડત્પાદન ક્ર્યા વ કીમાંત પ્રાપ્તી જમાન એહાપી લાગતે વ ત્યાચ ઠિકાણી ભસ્તોલ નિર્માણ હોતો.

मक्तेकाशीयुक्त क्षपर्देत अर्वक्षाधारण नप्यापेक्षा जाक्त नफा मिळाल्याक्ष नप्या उद्योगक्षंक्षया उद्योगक्षमूहात प्रपेश कबतील पक्षतूचा पूरवठा पाढून किंमती कमी होतील पशीणामी क्षाबाक्षी प्राप्ती य अबाक्षी खर्च अमान होईल. याठलट तोटा होत आसेल तब काही उद्योगक्षंक्षया उद्योगातून आहेव पडतील य पूरवठा कमी होऊन किंमत पाढेल पशीणामी क्षाबाक्षी खर्च य प्राप्ती अमान होईल. कीर्धकाळात मक्तेकाशीयुक्त क्षपर्देत प्रत्येक उद्योगक्षंक्षेचा कीर्धकालीन क्षमतोल प्रक्षतापित होतो तेंहा क्षीमांत प्राप्ती=क्षीमांत खर्च आणि किंमत=क्षाबाक्षी प्राप्ती=क्षाबाक्षी खर्च हे घटक क्षमान होतात. हे आकृतीच्या क्षहाय्याने पढील पमाणे ढाक्वयिता येईल

आकृतीत आक्ष आक्षावब उत्पादन य आय आक्षावब किंमत, खर्च य प्राप्ती दर्शविली आहे. आकृतीत “क्ष” हा अमतोल लिंदू आवून “अष” हे दीर्घकालीन अमतोल उत्पादन य “आक” ही दीर्घकालीन किंमत आहे. आकृतीमध्ये “षव” एपढा काव्याकावी खर्च य काव्याकावी प्राप्ती आहे. य या ठिकाणी काव्याकावी प्राप्ती य काव्याकावी खर्च यक एकमेहांगा खपश्च कवतात.